

LIBRIS

We know
books

DANIEL CRISTEA-ENACHE

**CINEMATOGRAFUL
GOL**

Postfață de Radu Cosașu

Spandugino

Cuprins

Cuvânt-înainte	7
I. Fotograme	9
Bagaje pentru paradis	11
Un os de pește	18
Vecinii	21
Mateiulia	24
<i>Share</i>	27
Azi am luat un Modafen	30
<i>Deadline</i>	33
Spring Time	38
II. Scriitoricești	41
Infamie... ..	43
„Sburătorul” remix	48
După cincizeci de ani.	51
Iluziile scriitorului român	54
Metametacritică.	57
Noi și-ai noștri.	62
Critic și editor	65
Ffwd	68
Tsunami.	71
Marea armonie	74

Din fotoliul lui Argezei	76
<i>Play-back</i>	81
III. Generații	87
Nonconformism	89
Rogozanii, Rogozanu	96
Un „patriot”	99
Îndepărtarea	104
O amintire cu Ceaușescu	108
Copii de asfalt	111
Părinți de pământ	114
Doi revoluționari	117
IV. Românești	121
Românul: episod-pilot	123
Românul: fără modestie	126
Românul: hiperactiv	129
Românul: <i>not guilty</i>	132
Românul: cumsecade	135
Românul: cam neserios	138
Românul: nevoia te învață	141
Românul: la sentiment	144
Românul: știu eu ce știu	147
Românul: curios	150
Românul: tablă de materii	153
V. Pe drum	157
Copacabana	159
La piață cu Hagi	164
Schützen am Gebirge	167
<i>Objects in mirror...</i>	172
Metro-Rex	175
10 minute	178

Taxi	181
Mașină mică	186
Trafic	189
Căldură mare	194
IV. Observator	197
Optimism social	199
Consumerism	202
Poneiul roz și românii verzi	207
Moralități	212
Gaya	215
Imbecilul colectiv	218
Cum învățăm literatura română?	221
VII. Microbist	225
Pragmatism	227
Frica	230
Un fotbal adevărat	233
Liga Campionilor	236
Balaci	241
balaci_hagi.ro	246
VIII. Spectator	249
<i>Romanian Dream</i>	251
Viața la borecan	254
Note de insomniac	257
Mefisto	260
Artă pentru artă	265
Propaganda	268
Muzici și faze	271
IX. I like it	275
<i>Age of Empires</i>	277

<i>Age of Kings</i>	280
Postul meu de radio preferat	283
Schimbă muzica	286
O ceașcă de cafea	289
X. Omul la casa lui	293
Profesorul Chevorchian	295
„Paronimul” lui	300
Moselstrasse	305
<i>Fish</i>	310
<i>Piulision</i>	317
Lecții pentru un Padawan	322
<i>Star Wars</i>	325
Cinematograful gol	330
<i>Happy-end</i>	333
O frizerie de cartier	340
Cu copilăria lui, cu tot...	
<i>Postfață</i> de Radu Cosașu	343

Bagaje pentru paradis

În ultimii ani, Valeriu Cristea mai avea puțini prieteni. Unii dintre cei mai dragi muriseră; alții fugiseră din țară în anii greu suportabili ai ceaușismului. Iar după Revoluție, opiniile politice erau așa de pătimașe și divergente, încât s-au mai produs câteva răcirii de vechi amicitii și unele despărțiri: temporare ori definitive. Ce însemna aceasta?

Valeriu Cristea era acel soi rar de om care se îndoiește (metodic), dar *nu se îndoiește* niciodată. Cu cât făceai mai multe presiuni asupra lui, cu atât mai mici erau șansele de a obține ceea ce așteptai. Timiditatea sa proverbială învelea un material uman de consistența pietrei, solidificat pe niște principii de la care nu abdică în ruptul capului. Cinstea lui era incomodă: mai puțin pentru el, care crescuse cu ea, dar într-un grad sporit pentru cei din jur, obligați să-i accepte și să-și asume codul său moral. Greu, foarte greu...

Greu să-l convingi pe tânărul Cristea că n-a făcut bine solidarizându-se cu un coleg de facultate, exmatriculat într-o ședință demascatoare din anii '50. Imposibil să-l convingi să intre, ca tot omul, în Partidul Comunist Român. Greu să-l faci

să fie internaționalist în anii '50, naționalist în anii '80, socialist în timpul socialismului de stat și capitalist în plin capitalism postrevoluționar!... Parecă se eschiva programatic de la armonizarea profitabilă cu mediul și cu epoca. Singularitatea și, finalmente, singularitatea lui s-au datorat și acestei repulsii aproape organice față de semenii *descurcâreți*, adaptabili, maleabili, conformiști cu mai multă sau mai puțină grație, oportuniști groși și sofiști subțiri. „Trecem unul pe lângă altul, evitându-ne, eu și un fost coleg de facultate, de asemenea scriitor: este atât de evident că nu vrea să mă vadă, încât îi îndeplinesc dorința, făcându-mă, la rândul-mi, că nu-l văd; și dându-mi seama, foarte mirat de descoperire, că *exact* în situația de acum, de «oaie neagră», m-am mai găsit o dată, demult, în 1959 (când, aflându-mă în anul IV, am fost dat afară din UTM și apoi exmatriculat...)”¹. După decenii de muncă, performanță și combustie intelectuală, Valeriu Cristea ajunsese la limita subzistenței. Spre deosebire de alți „demofili”, coborând din Jeep-uri care să-i încapă, învârtindu-și pe mână ceasul de aur, el chiar era de stânga, o stângă creștină, nu ateistă; și chiar era sărac. „Nu se poate ca nimeni să nu vadă – îmi spun uneori, când îmi este mai greu, cu speranța că adevărul va ieși până la urmă la iveală – că după decembrie 1989 nu mi-am schimbat mașina și nici măcar nu mi-am cumpărat, în sfârșit, și eu una, că nu-mi construiesc o casă de vacanță la țară, că nu mi-am înlocuit ușa apartamentului cumpărat în rate de la stat, în urmă cu douăzeci și ceva de ani, cu una nouă,

¹ Fragmente redactate între ghilimele sunt extrase din ultimul volum antum al lui Valeriu Cristea, apărut în 1997 la Editura Albatros: *Bagaje pentru paradis*.

din lemn sculptat, mai trainică și mai frumoasă, că nu mai plec vara din București în concediu și că în Occident răzbat rareori și cu greu, că tot eu îmi fac aprovizionarea și tot eu îmi bat covoarele... Nu se poate ca nimeni să nu observe toate acestea și ca nici măcar vecinii, fie doar în sinea lor, pentru ei, să nu tragă *concluzia cea dreaptă*.”

Nu-l interesau banii, îl lăsau rece valorile materiale. Ținea numai la acele obiecte cu o anumită rezonanță afectivă. Fascinat de spațiile închise, își făcuse din camera de lucru unul familiar-odihnitor, uitându-se cu duioșie la un tablou (nereușit) de demult și mângâind un *presse-papiers* la fel de urât, care însă lui îi spunea ceva. Ceva important.

Valeriu Cristea nu era nici pe departe un ascet, un pustnic rătăcit în forfota urbană. Dimpotrivă, îi plăceau enorm unele feluri de mâncare, bea cu delicii un vin bun sau o bere rece, era un microbist împătimit și-ți punea întrebări încuietoare despre cutare meci și nu știu ce echipă de aur a Universității Cluj, era cinefil și îndrăgostit de muzică, înota corect și juca table sau fotbal cu nasturi magistral.

Era un om *întreg*, dar cu laturile și dimensiunile personalității rotite, mereu, în jurul unei axe morale. De oriunde porneai, ajungeai inevitabil la ea – și, fără să se numere printre acei eticiști antipatici, cu morala mereu în gură și cu gesturi largi, Valeriu Cristea era un om pentru care adevărul exista și nu trebuia nicicum ocolit. „Petru Dumitriu cel de dinainte de 1960 s-a aflat la antipodul a două tipuri de oameni: al celor care nu s-au dat pe brazdă (Ion Vinea) și al celor convinși (Paul Georgescu). Ambele atitudini, repet: *ambele* sunt preferabile

duplicității perfecte în care Petru Dumitriu s-a complăcut. Duplicitate care atinge apogeul în episodul rugăciunilor mentale «rostite» în «altarul» oricărei ședințe – prezidiul: *Fiindcă vorbeam despre rugăciune... am ajuns să mă rog șezând în prezidiu la ședințe, nu de partid – că eu n-am fost membru de partid –, dar în ședințe de muncă cu muncitorii de la Canal ș.a.m.d. Și ședeam în prezidiu și nici nu închideam ochii și mă rugam: «Doamne, iartă-mă pentru ce fac în clipa asta».* Pasajul acesta mi s-a părut de-a dreptul fantastic și de cum l-am citit am avut o promptă, neechivocă reacție negativă. Mi-a trebuit însă ceva timp ca să-mi argumentez reacția: e inadmisibil, e scandalos, e o blasfemie *să te rogi în timp ce păcătuiești*, în timp ce furi, ucizi, te prostituezi. Iar a accepta să prezidezi asemenea ședințe înseamnă a fi în greșală. Te poți ruga, sincer căit, *după*, ca să ți se ierte păcatul, ca să te izbăvești etc. Dacă vorbesc cu oarecare aprindere despre aceste probleme, e pentru că Petru Dumitriu e credincios, iar eu încerc din răspuțeri și de multă vreme să devin unul. E o discuție, ca să zic așa, în familie.”

Numai într-un sens ironic era Valeriu Cristea din aceeași familie cu Petru Dumitriu. El a fost toată viața de partea „umiliților și obidiților”, a celor slabi și sărmani, un „propagandist al milei”, întorcându-și sarcasmele către reduta egoismului omenesc, vai!, atât de omenesc... La antipodul unui Nicolae Breban, care tematizează și proiectează epic raporturile de forță, fiind fascinat de dominația „stăpânilor” asupra „slugilor”, Valeriu Cristea empatiza tocmai cu cei loviți, bătuți, călcați în picioare, cu victimele precizate sau anonime. Era de partea celor învinși, nu a învingătorilor; a celor „proști, dar mulți”, nu a celor câțiva

„aleși”. Acestea erau convingerile lui, ușor de înțeles, greu de clătinat. În ultima vreme, ajunsese într-o adevărată spirală a milei: nu mai putea ieși din casă fără să le dea ceva de mâncare câinilor vagabonzi. Era conștient de situațiile ridicole în care intra, când scotea, din loc în loc, câte un cârnat sau o bucată de salam din geantă, pentru a le proiecta în gâttelejul unui maidanez; dar i se frângea pur și simplu inima când se uita în ochii unui câine de pripas. Nu putea să facă altfel, nu putea trece mai departe. Iar acasă îl așteptau pisicile: cei doi motani care i-au luminat ultimii ani, prietenii cu blană și cu suflet care nu l-au dezamăgit niciodată.

„«Prietene, prietene cu blană», îi spun adesea – în penuria asta, postrevoluționară, de prieteni bipezi –, mai degrabă cu seriozitate decât glumind, cu simpatie și sincer respect, motanului cel mare.” „Odată, culcându-mă împovărat de obligația de a da a doua zi de dimineață (nu-l mai puteam amâna) un telefon de refuz, extrem de neplăcut (și acum, la bătrânețe, a spune cuiva, oricui, «nu» mă costă cumplit), motanul cel mare a dormit lângă mine toată noaptea [...] Nu degeaba îl «cheamă» Pițu cel Mare și Bun.”

Pe Pițu cel Mare și Bun i-l adusesem, cândva, mic, speriat și urecheat; celălalt, Gălbenuș, se lipise de familie pe parcurs, compensându-și traumele din copilărie printr-o veselă obrăznicie, care ni-l făcea drag. Pițu era inteligent, sensibil și distins, ca un aristocrat căzut între plebei. Înțelegea imediat și uita greu; avea în mieunat o doză de ironie și comunica pe mai multe frecvențe cu Valeriu Cristea. Gălbenuș, în schimb, era mai de la țară, la propriu și la figurat: un motan dintr-o bucată,

zăpăcit și prostuț, cu gesturi necugetate și memorie scurtă. La cea mai ușoară palmă, Pițu *se jignează*; la Gălbenuș, puteai să bați ca la fasole (evident, nimeni n-a făcut așa ceva), că nu punea la inimă. „Demnitatea distantă a motanului cel mare mă complexează. Degeaba mă «prostesc» în fața lui, încercând să-i storc un strop de bunăvoință: rămâne imperturbabil. Și totuși știe să fie, când trebuie, și tandru: când îl mângâi în timp ce doarme pe un scaun – îmi «răspunde», iar când mă revede, după un interval de absență, mă «salută».”

Personalitățile diferite ale celor doi motani se vedeau foarte clar și în comportamentul lor la drum de spital. De fiecare dată când l-am dus la clinica „Ilioara”, Gălbenuș stătea cu capul afară din geantă, zbatându-se încontinuu și făcându-mă să-l trag pedagogic de urechi. Pițu, însă, de o cuminenie exemplară, stătea nemișcat în geantă până ajungea la destinație. Asupra motanului mai mic, nici anestezicul nu avea efect; continua să miorlăie indecent, de parcă era tranșat în bucăți. Motanul cel mare suporta totul într-o deplină, frumoasă tăcere, după care reintra cuminte în culcușul său cu toarte. Abia când, la întoarcere, urcam scările spre apartamentul nostru de la etajul doi, Pițu începea să se miște în fundul genții. Simțea că a ajuns acasă. Casa lui și a noastră.

După moartea lui Valeriu Cristea, în martie 1999, cei doi motani n-au mai trăit nici ei mult. Au murit aproape în grabă, unul după altul, ca și cum ar fi vrut să demonstreze că nu pot fi despărțiți de cel ce-i iubise atât. Și care, printr-o anumită imagine personală și personalizată a paradisului (îndemnat și de exemplul lui Berdiaev, care nu concepea raiul fără pisica lui), le

oferise șansa de a ajunge într-o supralume făcută după chipul și inima lui Valeriu Cristea. „Paradisul e pavat nu cu intenții bune, ca iadul, ci cu trăiri și ființe bune [...] el constituie chiar totalitatea acestor trăiri și oastea acestor ființe ridicate la cer, posibilitatea de a trăi veșnic în cele mai luminoase momente și spații lumești.”

Prietenii cu blană nu puteau lipsi din acest cadru, configurat, amplificat și intensificat afectiv. Atât de diferiți, dar la fel de iubiți, ei s-au dus cu stăpânul lor, unul miorlând insistent, altul cuminte ca-ntotdeauna. Mă concentrez puțin, numai puțin, și mi-l închipui pe Valeriu cum va fi urcat, cu câte o geantă în fiecare mână, treptele spre Paradis.

Octombrie 2003

Un os de pește

În timpul trecutelor Sărbători, ajutat de o viroză perfidă care m-a pus cu de-a sila în pat, am alunecat într-o dispoziție melancolică.

În albumul cu fotografii din copilărie, toate alb-negru, m-am revăzut alături de părinți, de prietenii cei mai buni din școala primară, de întâia iubită, din clasa a V-a; suflând în câte un tort, iarna, purtând mândru câte o coroaniță, vara, sau respirând, cu vizibilă satisfacție, aerul taberelor. Nu pe mine mă căutam, în primul rând, în aceste poze pline de figuri zâmbitoare. Îi vânam pe ei, pe amicii cu care împărțeam aproape totul și de care mă simțeam legat *forever*. Iată-l pe Bogi, tipul delicat ca o fată, pe Andrei cel mic de statură, pe Cătălin, cu care mă băteam până la spargerea nasurilor, pe Monica, mai frumoasă de la un an la altul, pe Mădălina, al cărei apartament îl devastam jucându-ne cu toții; și pe ceilalți tovarăși de gașcă, de la blocurile D2 și D3, care au dat gust și savoare acelor ani ai formării.

Habar n-aveam pe atunci niciunul dintre noi că viața adevărată nu începuse și că regulile ei dure încă nu ni se aplicau. Credeam că nu ne vom schimba niciodată și că vom putea

mânca, la nesfârșit, tot ceea ce zbura în jurul nostru. Până la borna clasei a VII-a, când s-a apropiat spectrul treptei I, am trăit într-o continuă vacanță...

Ce s-a întâmplat apoi? Mie mi-a murit tatăl și m-am mutat în celălalt capăt al orașului, în Balta Albă. Am făcut un trimestru naveta, după care m-am mutat la o altă școală.

Dar, chiar și fără această fractură biografică, drumurile noastre tot ar fi devenit paralele. Unii au intrat la școli profesionale și licee mediocre; alții au reușit la „Bălcescu” sau „Lazăr”; iar eu am intrat la „MF3”, aflat la capătul pământului, lângă o betonieră sinistră din Balta Albă. Am intrat în alte cercuri și în contexte noi, care și-au pus amprenta pe ce gândeam, ziceam și făceam. În absența unor preocupări comune, valorile în care credeam s-au diferențiat, gusturile de asemenea, astfel că de vechea gașcă s-a ales praful. Două-trei vizite făcute în cartierul copilăriei ne-au adus câteva lacrimi în ochi, sincere în impulsul lor, dar false prin aceea că fiecare era ferm convins de unicitatea opțiunii sale. Nu mai aveam niciun obiectiv *al nostru*; unul se gândea la una, altul, la alta; bancurile difereau și nu mai râdeam toți odată, așa cum se întâmpla înainte. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce se întâmplase cu noi? Simplu ca bună ziua: ne maturizaserăm.

După mai mulți ani, am fost fericit să mă reîntâlnesc cu unul dintre cei mai buni prieteni din copilărie. Vai! Fizic, era aproape neschimbat, dar pe dinăuntru ajunsese o cu totul altă persoană. Arivist, șmecher, avid să profite de orice conjunctură. Am constatat, aproape îngrozit, ce făcuse timpul din tovarășul meu. Prezentul venea să-mi batjocorească trecutul afectiv, la care mă întorsesem de atâtea ori, înainte, pentru a trage aer

curat în piept. De prima mea dragoste mi-a fost frică să întreb. Nu mai vreau să aflu nimic nici despre ea, nici despre Bogi, nici despre frumoasa noastră învățătoare. Acum stau din nou în Militari, la doi pași de Școala 198 și la cinci minute de faimoasele blocuri D2, D3 și D4 (în care am locuit). Dar am devenit prudent și nu mai caut pe nimeni. Nu trec de poarta școlii. Nu fac nicio vizită „recuperatoare”.

Când ai un trecut frumos, pune-l bine în albumul cu fotografii alb-negru și nu încerca să-l mesteci din nou. Riști să dai peste un mizerabil os de pește, care sufocă sau rănește.

Ianuarie 2007

Vecinii

Toți suntem puțin voyeuri. Dar nu dintr-o curiozitate perversă pentru intimitățile noilor noștri vecini m-am tot uitat în curtea lor.

Pur și simplu, aceasta se vede în toată „splendoarea” ei, de la etajul trei al blocului nostru. De fiecare dată când îmi închid sau îmi deschid geamurile, când îmi ud sau îmi pigulesc ghivecele cu flori, privirea scanează ceea ce se întâmplă într-o curte înainte foarte liniștită. Bătrânica gârbovită și înceată a murit acum o vreme. Curtea ei a rămas un timp goală și neîngrijită, fiind năpădită de bălării și răspândind un aer de tristețe însingurată. La un moment dat, însă, în acest spațiu tot mai dezolant, și-a făcut apariția o tânără familie de (aparent) chiriași. Un tată pe cât de tăcut, pe atât de activ, o mamă de o vrednicie mirabilă și un copil cu ochelari, care bate timid mingea.

Curtea s-a umplut de viață. Odată cu vecinii noștri au apărut și doi cățelandri neastâmpărați, a căror principală preocupare a fost să se instaleze fix pe răsadurile de roșii proaspăt implementate. Capul familiei a reflectat asupra problemei și a încercuit răsadurile cu un gărduț de lemn, peste care nu mai

pot trece decât frânghiile pline de rufe puse la uscat. Cățeilor li s-a făcut, apoi, un fel de țarc, incluzând un coteț comun. În orele grele ale amiezii, îi pot vedea dormind pe adăpostul tradițional și dând din lăbuțe, în ritmul a ceea ce visează. Alteori, când niște musafiri vin în vizită împreună cu un alt câțel, alb și lătos, liber să se preumbe prin curte, patrupezii proprietari scâncesc rugător, doar-doar or primi permisiunea să iasă pe interval, să se joace cu el. E limpede însă că vecinii imblăniți sunt în plin proces de maturizare și înțeleptire. Când băiatul cel cuminte, fixându-și ochelarii pe nas, expediază mingea în poarta formată de o latură a țarcului, cei doi câini nu se mai formalizează. Privesc chestiunea cu înțelegere și fără nicio implicare.

Moștenitorul familiei este pasionat de tot ce face tatăl său. Parcă îl vezi pe Niculae Moromete ținându-se după taică-său și urmărindu-i, înfrigurat, fiecare gest. Vecinul, omologul meu, e grav, dar într-un mod simpatic, neconstipat. L-am văzut într-o dimineață cu un creion după ureche, umblând cu pași măsurați prin curte și apucând cu multă grijă un panou de lemn, căruia cine știe ce rost îi destinase. Omul e vădit priceput, însă acțiunile lui domestice sunt puțin prea elaborate, preparate, lungite. Nu are eficiența năucitoare a consoartei, pentru care a spăla câteva lighene de rufe și a le atârna apoi pe frânghiile transversale e treabă de câteva zeci de minute.

În cele câteva luni de când îi avem vecini, nu i-am auzit certându-se. Din casa lor nu răzbate sonor nimic. Deși mașinii mele, care e parcată chiar lângă curtea lor, i se activează uneori alarma, ceea ce îi deranjează direct, nu mi-au reproșat-o nicio dată. „Omologul” m-a rugat doar să nu o parchez deasupra

canalului de pe stradă, unde aruncă ei gălețile cu lături. Fiindcă vecinii noștri, bieții, nu au canalizare...

Nu știi ce să spun despre ei. Ba știu. Asemenea familii există: nu la televizor, nu pe fluxurile de știri, nu la *vanghe-lioane* și la pomeni democratice de 1 Mai. Există în realitatea propriu-zisă, nu într-o reprezentare virtuală sau într-un construct cultural.

Când ne vom muta de aici, o să mă gândesc la ei fără nicio curiozitate voyeuristică. Cât astfel de oameni încă există, ideea de umanitate rămâne valabilă.

Iulie 2009